

5.4 Passende beoordeling bij het voorstel tot de bescherming als monument van de ondergrondse mergelgroeve Grote Berg en als cultuurhistorisch landschap van de bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg in Riemst (Zichen-Zussen-Bolder)

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het agentschap Onroerend Erfgoed stelt een dossier op in functie van bescherming van de Grote Berg als monument voor de ondergrondse mergelgroeve en als cultuurhistorisch landschap voor de bovengrondse sporen van de mergelgroeve.

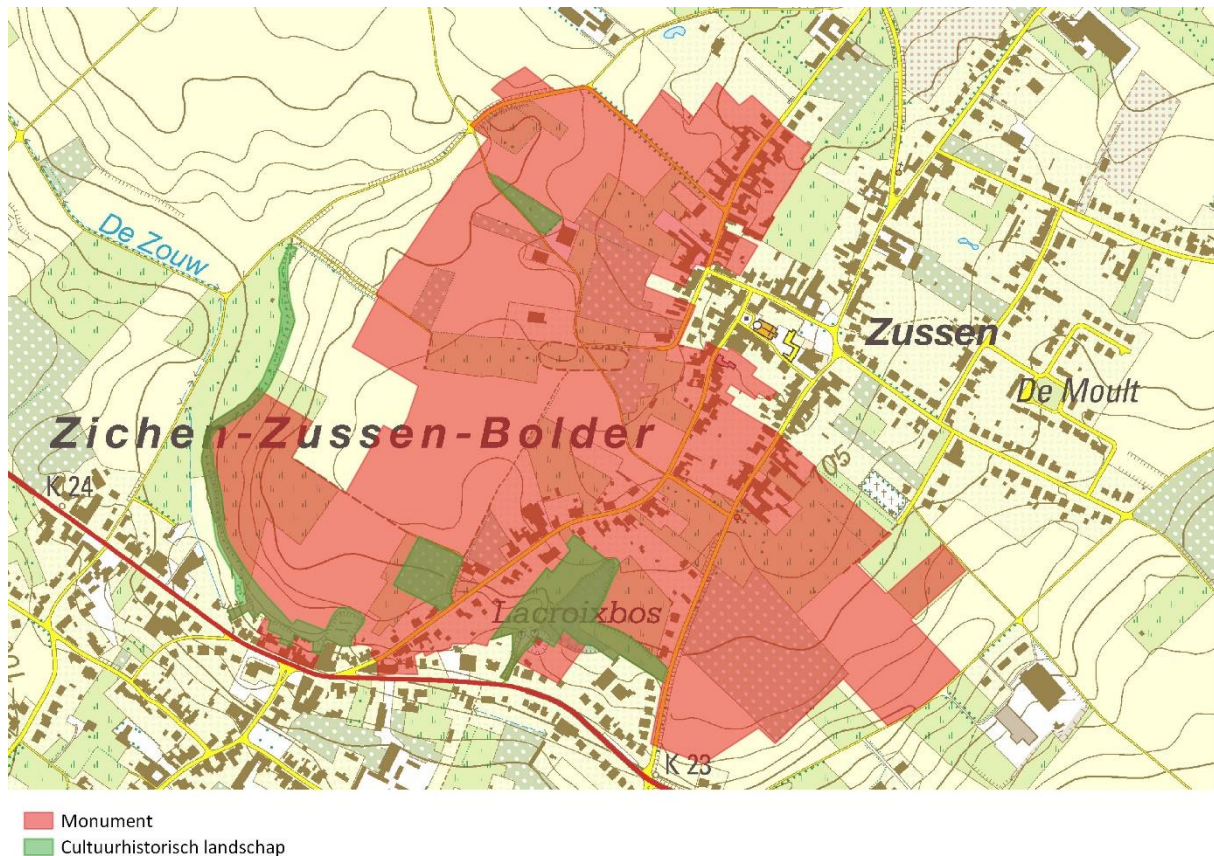
Dit beschermingsdossier vloeit voort uit het onroerenderfgoedrichtplan Mergelgroeven Riemst. Dit onroerenderfgoedrichtplan kwam tot stand in overleg met voornamelijk de gemeente Riemst en het agentschap Natuur en Bos. Het richtplan werd goedgekeurd door de minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed op 26 april 2019. Hierna werd het actieprogramma opgesteld in overleg met dezelfde partners. In dit actieprogramma was de bescherming van de mergelgroeve Grote Berg als één van de acties opgenomen. Het actieprogramma werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 19 juli 2021 goedgekeurd en ondertekend door de Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme Zuhair Demir en de Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele.

De passende beoordeling werd opgemaakt in functie van de beslissing tot bescherming als onroerend erfgoed.

1.2 Grootte van het gebied en ligging

De grootte van het te beschermen monument bedraagt 60,72 ha en het te beschermen cultuurhistorisch landschap 4,44 ha, met deels overlappende perimeters.

Het te beschermen gebied bestaat uit de ondergrondse mergelgroeve Grote Berg (monument), de toegangen tot de groeve, een steilrand, enkele instortingen van de groeve (cultuurhistorisch landschap). Het landgebruik op de steilrand en boven de toegangen bestaat meestal uit hakhout en opgaande bomen. Het meest noordoostelijke deel van de steilrand bestaat uit hellinggrasland met meidoornstoven. Bij de instortingsgebieden is er een combinatie van bos, graslanden, boomgaarden en enkele meidoornhagen.

De afbakening van het te beschermen monument en cultuurhistorisch landschap.

2. De bescherming als monument en cultuurhistorisch landschap

De ondergrondse mergelgroeve Grote Berg wordt beschermd als monument omwille van de archeologische, culturele, esthetische, historische, industrieel-archeologische, technische en wetenschappelijke waarde en de bovengrondse sporen van de Grote Berg als cultuurhistorisch landschap omwille van de historische en ruimtelijk-structurende waarde. Voor de beschrijving van de erfgoedwaarden, -elementen en -kenmerken wordt verwezen naar het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit bij de beschermingen.

Hieronder gaan we in op de beheersdoelstellingen, instandhoudingsplichten en toelatingsplichtige handelingen die in het beschermingsdossier worden opgenomen.

2.1 Doelstellingen van de bescherming

De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers houden rekening met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed.

Doelstellingen van de bescherming als cultuurhistorisch landschap

De beheersdoelstellingen voor het cultuurhistorisch landschap zijn erop gericht om de erfgoedwaarden van de bovengrondse sporen van de mergelgroeve Grote Berg voor de toekomst zoveel mogelijk te behouden.

De beheersdoelstellingen van de bescherming als cultuurhistorisch landschap zijn:

- 1° De reliëfverschillen van de steilrand en instortingen, het dagzomen van kalksteen, de toegangen en de begroeiing waaronder zowel het grasland als de opgaande begroeiing zijn de belangrijkste erfgoedelementen van het cultuurhistorisch landschap. Deze aspecten zorgen ervoor dat de aanwezigheid van de groeve ook bovengronds zichtbaar is. Het is daarom belangrijk dat deze aspecten fysiek behouden blijven;
- 2° De bescherming als cultuurhistorisch landschap beoogt het behoud van de twee hoogstamboomgaarden met reliëfverschillen (instorting Vijl en voormalige toegang Stadtberg I);
- 3° De toegang van de Lacroixberg is met betonstenen verstevigd waardoor de historische waarde sterk aangetast is. Het is wenselijk voor de erfgoedwaarde van de holle weg en de toegang van de groeve, dat deze muren verwijderd worden voor zover ze geen functie hebben voor de stabiliteit van de toegang. Het geheel zou beter geïntegreerd kunnen worden zodat ze visueel een minder grote aantasting vormen van het historische landschap;
- 4° Het grasland op de helling van de steilrand, in de boomgaarden en rond de Wachelkoul wordt in stand gehouden door passend landgebruik dat overeenstemt met het traditionele beheer. Deze sporen van historisch landgebruik, met een sterke relatie tussen de erfgoed- en natuurwaarde, worden zoveel mogelijk behouden en waar mogelijk hersteld. De opmaak van een geïntegreerd beheerplan, waarbij zowel de natuur- als de erfgoedwaarden worden ingeschreven behoort tot een aanbeveling zodat dit landschap op lange termijn een goed beheer krijgt.

Doelstellingen van de bescherming als monument

De beheersdoelstellingen voor het monument zijn er op gericht om de erfgoedwaarden van de ondergrondse mergelgroeve Grote Berg voor de toekomst zoveel mogelijk te behouden.

De beheersdoelstellingen van de bescherming als monument zijn:

- 1° Het is wenselijk een geïntegreerd beheerplan op te maken voor de Grote Berg waarin een visie wordt ontwikkeld voor het behoud en beheer van de erfgoed- en natuurwaarden van de groeve. Hierin kunnen de knelpunten worden vastgelegd en kan bekeken worden hoe deze kunnen worden opgelost. Belangrijk knelpunt in de groeve zijn de afvalstorten via schachten (puinkegels). Het strekt tot aanbeveling om aanwezige stortplaatsen op te ruimen.
Het afstemmen van erfgoed- en natuurdoelstellingen is een belangrijke doelstelling van het geïntegreerde beheerplan. Ingrepen die een impact hebben op het ondergrondse klimaat moeten doordacht gebeuren. Dit geldt enerzijds voor de vleermuishabitat, maar ook voor het behoud van de groeve zelf en de aanwezige erfgoedelementen- en waarden. In het geïntegreerde beheerplan kan worden onderzocht of er op weloverwogen locaties toegangen toegevoegd (bijvoorbeeld door schachten open te maken) of verbeterd kunnen worden in functie van het ondergrondse klimaat;
- 2° Wanneer stabiliteitswerken moeten worden uitgevoerd is het wenselijk dat er steeds een goede afweging gemaakt wordt tussen de erfgoed- en natuurwaarde enerzijds en de ingreep die nodig is voor de stabiliteit en veiligheid. Onder de bestaande bebouwing en infrastructuur mogen stabiliteitswerken gebeuren omwille van de openbare veiligheid. Onder andere bestemmingen zoals landbouw- en natuurbestemmingen wordt stabilisatie zoveel mogelijk vermeden, met uitzondering

van instortingsgordels die de groeve bedreigen, omdat het risico bovengronds beperkt is en dit financieel niet rendabel is.

Als er stabiliteitswerken uitgevoerd moeten worden, wordt er een voorkeur gegeven aan werken die een minder grote impact hebben op de groeve zelf, bijvoorbeeld door te werken met compartimentering of stabilisatie van de plafonds;

3° De bescherming als monument veronderstelt het behoud van de structuur, het uitzicht en de functie van de stelsels of de luchtkokers, gaerten en schachten;

4° De opschriften en inkrassingen op de wanden van de mergelgroeve zijn erfgoedelementen met culturele, historische en/of technische erfgoedwaarde. Het is wenselijk dat deze geregistreerd worden en na stabilisatiewerken zoveel mogelijk onaangetaast blijven. Wanneer aantasting van een uniek opschrift of inkrassing niet vermeden kan worden, wordt aanbevolen dat ze met aangepaste technieken verwijderd worden om ze hierna eventueel ex situ te bewaren.

2.2 Bijzondere voorschriften bij de bescherming als monument en cultuurhistorisch landschap

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechtshouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren in het bijzonder het monitoren van de stabiliteit;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

De zakelijkrechtshouder en de gebruiker houden **het monument** ondergrondse mergelgroeve Grote Berg in stand en onderhouden het door:

1° het monument als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade door brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water. Ongewenst bezoek aan de groeve moet voorkomen worden;

2° de toestand van het monument regelmatig te controleren, in het bijzonder de stabiliteit te monitoren;

3° regulier onderhoud uit te oefenen;

4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood;

5° onmiddellijk stabilisatiewerken uitvoeren in geval van nood en hoogdringendheid naar aanleiding van calamiteiten;

Beschermingsdossier: Mergelgroeve Grote Berg, Riemst, monument en cultuurhistorisch landschap

6° uitvoeren van preventieve stabiliteitswerken voor de instandhouding van het monument en om te voorkomen dat grotere delen van de groeve zouden instorten.

De zakelijkrechthouder en de gebruiker houden het **cultuurhistorisch landschap** bovengrondse sporen mergelgroeve Grote Berg in stand en onderhouden het door:

- 1° het cultuurhistorisch landschap als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade door brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het cultuurhistorisch landschap regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood;
- 5° begroeiingen van bomen en struiken periodiek te controleren en het nodige beheer uit te voeren indien de begroeiing de stabiliteit van de site in gevaar brengt.

2.3 Toelatingsplichtige handelingen bij de bescherming als monument en als cultuurhistorisch landschap

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente.

Een toelating is vereist voor de volgende handelingen aan of in het monument:

- 1° Het op welke wijze dan ook veranderen van de structuur van de ondergrondse gangenstelsels (plafond, muren en vloer inclusief toegangen, graeten, schachten, ...) of het wijzigen van het aanzicht of uitzicht (inclusief het aanbrengen of verwijderen van teksten, tekeningen en markeringen);
- 2° Het uitvoeren van de volgende werken in de mergelgroeve:
 - a) het uitvoeren van stabilisatiewerken;
 - b) het plaatsen of wijzigen van nutsvoorzieningen en leidingen;
 - c) het aanbrengen van afsluitingen of obstakels;
 - d) het uitvoeren van graafwerkzaamheden;
 - e) Het wijzigen van de toestand van toegangen tot de groeve, waaronder schachten, graeten en luchtkokers;
 - f) het creëren van nieuwe openingen tussen de ondergrondse gangen en de buitenlucht;
 - g) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van toegangen, wegen en paden;
 - h) het verplaatsen of verwijderen van materiaal van kalksteen;
 - i) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren.
- 3° Het organiseren van activiteiten, bijeenkomsten of evenementen in de groeve (met uitzondering van regelmatige controle en kleinschalige rondleidingen);
- 4° Het wijzigen, bedekken of verwijderen van inscripties, merktekens, breeksporen, etc.;
- 5° Het maken van vuur;

6° Het uitvoeren van volgende handelingen aan de muren en plafonds (interieur) van de mergelgroeve, onder andere in functie van het behoud van historische teksten en tekeningen:

- a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- b) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting.

Er is geen toelating vereist voor:

- 1° regulier onderhoud;
- 2° passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood.

Een toelating is vereist voor de volgende handelingen aan of in het cultuurhistorisch landschap:

- 1° Het uitvoeren van de volgende werken:
 - a) het uitvoeren van stabilisatiewerken;
 - b) het plaatsen of wijzigen van nutsvoorzieningen en leidingen;
 - c) het aanbrengen van afsluitingen of obstakels, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad met houten, ontschorste smalle palen, ten behoeve van veekering;
 - d) het uitvoeren van graafwerkzaamheden;
 - e) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van toegangen, wegen en paden;
 - f) werken of wijzigingen aan de toegangen zoals het afsluiten, open maken, versterken, aanpassen, ...
 - g) het aanbrengen of wijzigen van het hydrografisch netwerk;
- 2° het vellen of beschadigen van bomen en struiken of kleine landschapselementen en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben;
- 3° het plaatsen van constructies met een minimale grondoppervlakte van 6 m² en een minimale hoogte van 4 meter, met uitzondering van niet-permanente en verplaatsbare constructies binnen een straal van 30 meter rond een vergund of vergund geacht gebouw;
- 4° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m²;
- 6° het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
- 7° het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- 8° het organiseren van grote evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd cultuurhistorisch landschap overstijgen;

Beschermingsdossier: Mergelgroeve Grote Berg, Riemst, monument en cultuurhistorisch landschap

9° het scheuren van grasland (met inbegrip van het frezen en doorzaaien van grasland) of het omzetten van grasland in akkerland inclusief het grasland in hoogstamboomgaarden.

Er is geen toelating vereist voor:

1° regulier onderhoud;

2° passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood.

3. Natuurbescherming en natuurdoelstellingen in het gebied

3.1 Speciale beschermingszone

Het te beschermen gebied ligt deels in het Habitatrichtlijngebied BE2200036 'Plateau van Caestert met hellingbossen en mergelgrotten' (deelgebied 6 en 12). Er komen verschillende soorten habitats voor, het belangrijkste is het habitatype 'Niet voor het publiek opengestelde grotten' (8310) met daarbinnen elf verschillende vleermuissoorten. Dit habitatype overlapt voornamelijk met de bescherming van de ondergrondse groeve als monument. Daarnaast overlapt een groot deel van het te beschermen cultuurhistorische landschap met habitatype 'Sub-Atlantische en midden-Europese wintereikenbossen of eikenhaagbeukbossen'. Verder zijn er enkele vegetatietypes (habitats of regionaal belangrijke biotopen) die als typisch beschouwd kunnen worden: kamrasland (rbb), glanshavergraslanden (6510_hu), kalkrijke kamgraslanden (6510_huk) en doornstruweel (rbbsp). Ook zijn er naast de vleermuizen enkele typische soorten die vooral in het bovengrondse landschap voorkomen: argusvlinder, sleedoornpage, eikelmuis, das, vleermuizen, steenuil, geelgors en grauwe klauwier.

3.1.1 Niet voor het publiek opengestelde grotten

In deze mergelgrotten overwinteren elk jaar duizenden vleermuizen van elf verschillende soorten. Zowel naar aantal als naar soortenrijkdom van vleermuizen zijn de mergelgrotten van Europees belang. De Lacoixberg (deelgebied 6 en 12) is de belangrijkste winterverblijfplaats in Vlaanderen voor de Meervleermuis en ingekorven vleermuis. Ook andere zeldzame vleermuissoorten overwinteren hier.

De doelstellingen voor deze mergelgrotten worden geformuleerd als kwaliteitsdoelstellingen voor de overwinteringshabitats van vleermuizen. Belangrijke factoren voor kwaliteit van het winterhabitat hebben betrekking op verstoring, lichtpollutie, relatieve vochtigheid, temperatuur en luchtstroming. Er wordt gestreefd naar een optimaal microklimaat. De kwaliteitseisen van verschillende vleermuissoorten verschillen.

Het is belangrijk dat voldoende rust aan de vleermuispopulaties wordt geboden door het ontbreken van verstoring. Daarom is het van cruciaal belang dat belangrijke winterverblijfplaatsen tijdens de wintermaanden en tijdens de paarperiode niet toegankelijk zijn (m.u.v. vleermuisonderzoek en dringende veiligheidsinspecties).

In het open omliggende landschap moeten kleine landschapselementen (houtkanten met doornstruiken zoals meidoorn en sleedoorn) voorzien worden enerzijds voor grauwe klauwier, anderzijds om de connectiviteit tussen zomer- en winterverblijfplaatsen en foerageergebieden van vleermuizen te verbeteren.

Er worden geen specifieke oppervlakte-doelstellingen geformuleerd, aangezien de oppervlakte van grotten niet uitgebreid kan worden. Behoud van de huidige oppervlakte met minstens behoud en waar mogelijk verbetering van de kwaliteit is het doel.

Kwaliteitsdoelstelling: Behoud en verbetering van de huidige kwaliteit in functie van de overwinterings- en paarplaats voor vleermuizen. Voorkomen van verstoring van vleermuizen in de winterperiode. Lokale verbetering wat betreft microklimaat, relatieve vochtigheid en luchtcirculatie. Garanderen van de stabiliteit van de groeves en de vleermuisgangen. Landschappelijke inpassing van grotingangen met KLE.

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De voorgenomen beschermingen als monument en als cultuurhistorisch landschap hebben geen negatief effect op de kwaliteit van de mergelgrotten. De doelstelling van zowel natuur als erfgoed is zoveel mogelijk vrijwaren van de groeve. De voorgenomen beschermingen dragen zo bij aan het behoud van de aanwezige natuurwaarden. De

voorgenomen beschermingen respecteren het stand-still principe, wat impliceert dat de kwaliteit en kwantiteit van de natuur in Vlaanderen er niet op achteruit mag gaan.

Wanneer er regulier onderhoud of consolidatie- of beveiligingsmaatregelen nodig zijn waarvoor geen toelating voor erfgoed voor nodig is, blijft de natuurwetgeving natuurlijk gelden en moet rekening worden gehouden met de zwerm – en overwinteringsperiode voor vleermuizen.

Op het volgende punt kan enig voorbehoud gemaakt worden: Om de groeve zoveel mogelijk te kunnen behouden zijn stabilisatiewerken soms noodzakelijk. Hierbij kan een deel van de groeve verdwijnen maar dit mag alleen gebeuren indien er zich een calamiteit voordoet of om te voorkomen dat grotere delen van de groeve zouden verdwijnen. Deze doelstelling voor onroerend erfgoed sluit aan bij de doelstelling om het habitat voor de vleermuizen zoveel mogelijk te vrijwaren. Indien stabilisatie nodig is, is vanuit natuurwetgeving steeds verplicht rekening te houden met het habitat dat verdwijnt en kunnen maatregelen worden getroffen zodat de vleermuizen de volledige groeve nog kunnen bereiken (vb. tunnels). Ook moet hier rekening worden gehouden met het instandhouden van luchtstromingen naar andere delen van de groeve zodat het klimaat geschikt blijft voor de vleermuizen. Voor het behouden van luchtstromingen zijn soms grotere doorgangen nodig dan voor de toegang van vleermuizen alleen.

Door de opmaak van een beheerplan, die via de bescherming wordt gestimuleerd, kan worden onderzocht in hoeverre kleine ingrepen, zoals het openmaken van een schacht, de oppervlakte groeve die toegankelijk is voor vleermuizen, vergroot kan worden. Dit geldt ook voor het opnieuw toegankelijk maken van delen van de groeve die op dit moment afgesloten zijn voor vleermuizen. Ook kan het klimaat in de toekomst geoptimaliseerd worden in functie van de vleermuizen.

Soorten in de mergelgroeven

In de mergelgrotten leven twaalf soorten vleermuizen: Bechsteins vleermuis, franjestaart, watervleermuis, Brandts vleermuis/gewone baardvleermuis, gewone dwergvleermuis, gewone/grijze grootoorvleermuis, laatvlieger, grote hoefijzerneus, vale vleermuis, ingekorven vleermuis en meervleermuis.

De populatiedoelstelling is voor de meeste gevallen minimaal behoud van de populatie op de actuele locaties. Voor de watervleermuis wordt gestreefd naar een toename van de populatie. De laatvlieger en grote hoefijzerneus is de aanwezigheid van een populatie van deze soort in de speciale beschermingszone de doelstelling. De kwaliteitsdoelstellingen voor de verschillende soorten zijn niet allemaal hetzelfde, de soorten hebben elk hun specifieke wensen en karakteristieken waaraan ze hun habitat willen zien voldoen. Dit heeft zowel betrekking op de toestand in de groeve als op de toestand bovengronds voor het zomerhabitat en foerageergebied. Het foerageergebied ligt voor het grootste deel buiten de bescherming.

De mergelgroeve wordt ook door andere diersoorten gebruikt:

- De eikelmuis overwintert voor een deel van zijn populatie in de groeve;
- Bepaalde insecten gebruiken de groeve om te overwinteren (bv. Gewone grottenspin, roesje, grote boomspanner, gewone sluipwesp, ...)

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De voorgenomen beschermingen als cultuurhistorisch landschap en als monument hebben geen negatieve effecten op de toestand en kwaliteit van de mergelgroeve voor de verschillende vleermuissoorten en de andere diersoorten die hier overwinteren. De soorten komen juist hier voor omdat de toestand voldoet aan hun kwaliteitseisen. Voor de bescherming als monument of cultuurhistorisch landschap worden geen ingrepen of

dergelijke gevraagd die deze kwaliteit zouden verslechteren. In tegendeel, als er ingrepen nodig zijn die het habitat kunnen uitbreiden of het klimaat kunnen verbeteren zullen die voor het erfgoed meestal niet negatief en vaak ook gunstig zijn, bijvoorbeeld bij het opruimen van afval uit schachten of het terug open maken van toegemaakte ingangen.

3.1.2 Boslandschap met natuurlijke overgangen naar graslandhabitats

Het boslandschap is in deze speciale beschermingszone met name belangrijk voor de Europees beschermde vleermuizen. Ook verschillende vogels hebben deze bossen als habitat en komen er foerageren.

Doelstellingen:

1. Structuurverbetering: De boshabitats in de SBZ hebben een onvoldoende gevarieerde structuur. Door toepassing van een natuurgericht bosbeheer zal het aandeel dood hout, open plekken en zomen toenemen. Specifiek voor zomerverblijven van vleermuizen wordt gestreefd naar een maximaal behoud van oude bomen met holten en spleten.
2. Behoud van kwalitatief grote boshabitatkernen. Vanuit landschapsoogpunt bestaat de Speciale Beschermingszone uit een zeer versnipperd gebied met relatief kleine oppervlakten bos per deelgebied. Het ecologisch verbinden van de deelgebieden is in dit intensieve cultuurlandschap niet mogelijk. Om de SBZ bosecologisch in een goede staat van instandhouding te brengen en de nodige garanties te bieden voor de habitattypische soorten, wordt in dit rapport gestreefd naar 1 kwalitatieve boskern, namelijk ter hoogte van het Plateau van Caestert (deelgebied 4 Caestert) met een oppervlakte van ongeveer 22 ha.
3. Een mantel/zoom vegetatie wordt voorzien op de overgang van bos naar grasland. Deze mantel/zoom vormt leefgebied voor talrijke soorten als Grauwe klauwier, vlinders en diverse vleermuissoorten. Door realisatie van het bocagelandschap wordt het boscomplex ook gebufferd voor negatieve invloeden.

Voor de habitattypen Sub-Atlantische en midden-Europese wintereikenbossen of eikenhaagbeukbossen betekent dit concreet het behoud van de actuele oppervlakte en als kwaliteitsdoelstellingen:

- Goede staat van instandhouding: goed ontwikkelde, structuurrijke eikenhaagbeukbos met een heterogene leeftijdsopbouw, aanwezigheid van boszomen en open plekken.
- Voldoende dood hout, geen exoten en buffering tegen externe invloeden. Grote bedekking met sleutelsoorten. Mantel-zoomvegetaties in overgang naar graslandhabitats met doornig struweel of struweel.

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De voorgenomen beschermingen als monument en cultuurhistorisch landschap hebben geen negatief effect op de kwaliteit van de bossen. Op het volgende punt kan enig voorbehoud gemaakt worden: bij de toegangen van de groeve is regelmatig beheer van houtige begroeiingen gewenst om te voorkomen dat omvallende bomen hier grote beschadigingen van de toegang zouden kunnen veroorzaken. Deze doelstelling kan goed overeen komen met de doelstelling voor een heterogene leeftijdsopbouw, bij de toegangen van de groeve zijn zeer zware bomen ongewenst. Het beheer van bomen in hakhout die periodiek gesnoeid worden is wel geschikt en komt overeen met natuurdoelstellingen zodat er bijvoorbeeld voor nestgelegenheid voor de eikelmuis zorgen.

3.1.3 Bocagelandschap met mozaïekstructuur van graslanden en kleine bosjes

Het bocagelandschap bestaat uit een mozaïek van habitattypes waarin vooral glanshavergraslanden en kalkrijke kamgraslanden en kalkgraslanden voorkomen. Binnen het beschermde landschap ligt een klein perceel glanshavergrasland/kalkrijk kamgrasland.

Beschermingsdossier: Mergelgroeve Grote Berg, Riemst, monument en cultuurhistorisch landschap

De SBZ vormt het unieke kerngebied voor fauna en flora van kalkrijke graslanden op Vlaamse schaal en is daardoor een hotspot voor sterk bedreigde soorten. Het doel voor dit habitat is een toename van deze graslandtypes. Voor deelgebied 6, Lacroix Oost, is het doel de aanleg van hagen/mantel-zoomvegetaties rond deze kleine graslandvlek. Daarnaast moet er aandacht zijn voor het ontwikkelen van een gezonde mestbewonende fauna zodat verschillende vleermuissoorten er aan hun voedselbehoefte kunnen voldoen.

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De voorgenomen beschermingen als monument en cultuurhistorisch landschap hebben geen negatief effect op de kwaliteit en doelstellingen van dit grasland.

3.2 Prioritaire inspanningen

De prioritaire inspanningen (PI) voor het habitatrictlijngebied 'Plateau van Caestert met hellingsbossen en mergelgrotten' die van tel zijn voor het te beschermen gebied zijn nummer 3 en 4:

PI 3, Kwaliteitsverbetering van aanwezige boshabitattypes

"De kwaliteit van de bestaande bossen wordt verbeterd door ecologisch bosbeheer. Dit moet voornamelijk gebeuren door de terrein beherende instanties, die het grootste deel van het actuele bos in beheer hebben. Bij andere openbare besturen en privébossen in het VEN (of op vrijwillige basis) kan door het toepassen van de Criteria Duurzaam Bosbeheer (CDB) de kwaliteit eveneens verbeterd worden".

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De doelstellingen van de voorgenomen beschermingen als cultuurhistorisch landschap en als monument stroken grotendeels met de prioritaire inspanningen. Op het volgende punt kan enig voorbehoud gemaakt worden: de kwaliteit van de bossen kan verbeterd worden door ecologisch bosbeheer, maar er moet gewaakt worden voor de stabiliteit van de ingangen van de groeve. Dit is niet alleen nodig voor het erfgoed van de ingangen zelf, maar ook voor de toegankelijkheid van de groeve voor controles die nodig zijn voor de veiligheid en voor het monitoren van de toestand van de vleermuizen. Bovendien zijn de ingangen natuurlijk voor de vleermuizen zelf een belangrijke plek om binnen in de groeve te raken. Het behoud van de toegangen mag niet in gevaar komen door te grote en zware begroeiing;

PI 4, Bescherming en inrichting van mergelgrotten:

"Voor een optimale overwintering van vleermuizen in de mergelgrotten zijn een aantal factoren belangrijk: temperatuur, relatieve vochtigheid en luchtverversing. Aangezien de grotten door 12 verschillende soorten worden gebruikt, die elk verschillende eisen aan hun habitat stellen, dienen in de grotten verschillende zones met een variatie aan omstandigheden binnen de volgende ranges aanwezig te zijn:

- Zones met variatie in temperatuur tussen 0°C en 10°C, die zowel droog als nat zijn;
- Natte en koudere zones met een constante temperatuur rond de 5°C;
- Natte en warmere zones met een temperatuur tussen 7°C tot 11°C.

De belangrijkste inspanning is het vrijwaren van de grotten voor alle vormen van verstoring in de winterperiode en paarperiode. Controle op de afsluiting van de groeven is noodzakelijk.

Daarnaast moet er ook aandacht zijn voor inrichting van de omgeving van de mergelgrotten. Hieronder wordt o.a. de beperking van de toegankelijkheid, geschikte

Beschermingsdossier: Mergelgroeve Grote Berg, Riemst, monument en cultuurhistorisch landschap

invliegopeningen, aangepaste vegetatiestructuur in de buurt van de ingangen (aanleg van KLE's),... verstaan.

Een aanhoudende monitoring is bovendien noodzakelijk om een steeds beter zicht te krijgen op de soortenrijkdom, verplaatsingspatronen,... van de aanwezige soorten".

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De doelstellingen van de voorgenomen beschermingen als cultuurhistorisch landschap en als monument stroken grotendeels met de prioritaire inspanningen. Op het volgende punt kan enig voorbehoud gemaakt worden: Het vrijwaren van de groeven voor alle vormen van verstoring in de winterperiode en paarperiode is mogelijk, met uitzondering van (dringende) controles die nodig zijn voor de veiligheid van de groeven;

3.4 Openstaande taakstelling

Wat de habitats betreft zijn geen doelen gelegen op de gebieden binnen het voorgestelde bescherming als cultuurhistorisch landschap en monument.

Wat de soorten betreft zijn er voor alle vleermuissoorten uitbreiding van de soort gewenst binnen het gebied.

Aftoetsing van natuur- en erfgoeddoelstellingen

De doelstellingen van de voorgenomen beschermingen als cultuurhistorisch landschap en als monument hebben geen impact op de openstaande taakstelling voor de toename van de vleermuissoorten in het gebied. Binnen de bescherming wordt gestreefd naar het behoud van de huidige toestand van de groeve. Verbeteringen die nodig zijn voor een uitbreiding van de vleermuishabitat zijn mogelijk in afstemming met erfgoed.

4. Besluit

Het agentschap Onroerend Erfgoed besluit dat de voorgenomen beschermingen van de mergelgroeve Grote Berg en zijn bovengrondse sporen als monument en als cultuurhistorisch landschap geen significant negatief effect hebben op habitatrichtlijngebied BE2200036 'Plateau van Caestert met hellingbossen en mergelgrotten' (deelgebied 6 en 12). De huidige natuurwaarden en de natuurdoelstellingen worden gevrijwaard. Het behoud, de uitbreiding en/of de versterking van populaties en habitats worden niet verhinderd.

Voor het te beschermen gebied wordt aanbevolen een geïntegreerd beheerplan op te maken. Dit document brengt de beheerdoelstellingen vanuit natuurbehoud en onroerend erfgoed samen in één afgestemde gebiedsgerichte visie en plan, binnen de geldende regelgeving.

In algemene zin zijn de huidige natuur- en onroerenderfgoedwaarden nauw elkaar verbonden en versterken de natuur- en onroerenderfgoeddoelstellingen elkaar. De voorgenomen erfgoedbeschermingen van de mergelgroeve Grote Berg en haar bovengrondse sporen bieden de natuurwaarden en het natuurbeheer meer kansen op kwaliteitsverbeteringen.